

Adatok az Észak-Jászság flórájához

ALMÁDI László
Keszthely, Agrártudományi Egyetem

ABSTRACT: Data to the flora of Northern Jászság /Jazyga/ In the course of reciting the flora of Northern Jászság the author calls the reader's attention to the presence of several rare species and the adequate protection of their habitats. The presence of 4 species is showed by a sketch map.

A Jászságnak, ennek a természetes kistájnak, külön flórája eddig nem készült, de a területet feldolgozta SOÓ és MÁTHÉ /1938/ tiszántúli flóraművében.

A flóra megismerésének története KITAIBEL 1796. és 1803. évi útjaitól számítható, ugyan KITAIBEL feljegyzései nem jelentek meg a maguk idejében, ezek csak GOMBOCZ /1945/ közreadása után válhattak szélesebb körben ismertté. 1796-ban Jászberény-Jászapáti-Heves útvonalon kocsizott át a Jászságon és több faj előfordulását állapította meg, különösen érdekes a tátorján /*Crambe tataria*/Csász /Heves/ körüli /esetleg még előbb, de itt jegyezte fel/ észlelése, mert ez a faj újabb időkben nem került elő. 1803-ban a Heves környéki területeket kutatta át, három napon át és részletes fajlistákat jegyzett le. Ekkor találta meg az időközben eltűnt *Spirea crenata*, *Doronicum hungaricum* és az *Orchis ustulata* fajokat. A területüket érintő második útja során jegyezte fel több helyen is a szikesező területekre jellemző *Peucedanum officinale* és *Aster punctatus* előfordulásait, valamint az erőssztyepp jellemző fajtát a *Phlomis tuberosa*-t. Ez utóbbi fajt a Mátrából leereszkedve több helyen, de Heves környékén is. A hevesi homokhát nyugati vége része a Jászságnak, ezért a hevesi adatokat a területtel kapcsolatban lévőknek tekinthetjük.

A 19. század második felében JANKA /1866, 1867/ is botanizált a Jászságban. A jászdózsai erdőben megfigyelt két jellemző faj az *Aster punctatus* és *Melica altissima* azóta is díszlenek ugyanabban a kis erdőcskében /Pap-erdő/.

1926-ban TIMKÓ és MOESZ közösen vételezték fel a Jászság szikes talajait és a rajta található gyepes területeket /MOESZ, 1940/. Ennek a munkának a növényekkel foglalkozó része MOESZ /1940/ dolgozata, ami minden szempontból korszerű és alapos felvételezés volt a maga idejében. Így szerencsére a Jászság annyira jellemző gyepes növénytársulásairól igen alapos, mennyiségi viszonyokat is megadó feldolgozás van.

ZÓLYOMI /1957/ a tatárjuharos lösztölgyes erdőtürsülés elhatárolását javasolta. Majd az elkövetkező években aprólékos kutatómunkával adatokat gyűjtöttek, ennek az Alföldre jellemző erdőtürsülés maradványfajainak a még fellelhető előfordulásairól /ZÓLYOMI 1969/. Ezek az adatok azért fontosak, mert a Jászságra jellemző tölgy-szil-köris ligeterdők faji összetétele is új megvilágításba került, valamint kapcsolata a lösz- és sziki tölgyesekkel. Az árvizektől távoli löszös hátság erdői faji összetételükben hasonlóak voltak a Középtiszatáj többi erdőivel. Vizsgálódásunk - 1984-ben - ezért irányult a lösz-tölgyes és erőssztyepp fajoknak a ma még szórványosan található előfordulásaira. A még fellelhető előfordulásokat érdemes feljegyezni, mert ezek segítenek az egykori vegetáció rekonstrukciójában.

SOÓ és MÁTHÉ /1938/ feldolgozása, valamint ZÓLYOMI és munkatársai 1957-et követő felvételei, majd SOÓ /1964-1980/ szintézise után aligha lehet remélni őshonos fajok új előfordulásait. A különböző európai területek flóráinak változásairól szerzett ismereteink viszont mégis indokolják az időközönkénti felmérést, mert a változások csakis így követhetők megalapozottan nyomon.

A florisztikai kutatások közép-európai fejlődése alapján biztosan állítható, hogy hazánkban is intenzívebbé kell tenni a jövőben a helyi florisztikai munkacsoportok tevékenységét. KÜNKELE /1978/ pl. Baden-Württembergben Orchi-

daceae fajokról 50 éves periódusonként 3 térképet is közöl, és így több mint 150 év fajritkulásait dokumentálja.

TARNA KÖRNYÉKI LEGELŐK

Tarnaörs határában több legelő is van. Ezek fajösszetétele változatosabb mint a környéken előforduló, hasonló, nagyrészt *Festuca pseudovina* különböző társulásaiból álló legelők állománya /pl. Erk, Jászapáti, Jászberény, Jászárók-szállás határában/. Ennek a korábbi vegetációra utaló jelenségnek az okát keresve, első indokként a Tarna és a Kis-Tarna közvetlen közelsége hozható fel. Ez a körülmény közvetve azáltal is hathatott, hogy a ligeterdő foltok a történelem során a Tarna-mentén a legtávolabbi megmaradtak. Az 1783-as katonai felmérés a Tarna mentén /a Gyöngyös torkolatánál/ még az Erki-erdőt, Tarnaörstől D-re a Pácános-erdőt, a Tarna két oldalán, a Miske és Körtélyes legelők között ábrázolja. Jászdózsától északra pedig a mai napig meglévő Pap-erdő környékét is erdőnek, legalábbis cserjésnek mutatja. Az első katonai felmérés fás vegetációra utaló adatát ugyancsak megerősíti BEDEKOVICH valamivel korábbi /1779-ből származó/ szép kéziratos térképe a Kis /Holt/-Tarna torkolati vidékére vonatkozóan /TÓTH 1976/.

A Körtélyes legelőn mai napig megtalálható a három jellemző *Peucedanum* faj. *Peucedanum alsaticum* a leggyakoribb, a környező füves területeken is előfordul /egykori erdős helyeken/. A legritkábban ma már a *Peucedanum cervaria*, eddig két termőhelyen került elő, a Körtélyes legelő mellett, ahol 1984-ben közel 90 példányban virágozott és a Péterke-legelőt szegélyező gyepes útszélen. Ez a két maradvány termőhely a korábbi gyakoribb előfordulás feltételezését valószínűsíti. A *Peudenamu officinale* /nagyobb bokraival/ mindkét helyen megtalálható /2.sz. térképvázlat/.

Ugyancsak 3 egymástól szántóföldekkel elválasztott helyen fordul elő a *Seseli varium* [=pallasii], jelenlegi előfordulási súlypontja a Körtélyes legelő D- és K oldalait határoló, 1950-es évek elején telepített fásor. A további két termőhely a legelőtől D-re lévő árvédelmi töltés és a már Jászdózsa határában lévő Pap-erdő K-i cserjés szegélye. A termőhely csak kis mértékben löszös anyagtalajon van, jelenleg semmi kapcsolat nem mutatható ki a Hevesi homokháttal /1.sz. térképvázlat/.

A Körtélyes legelő jellemző fajai az évek óta tartó jelentős túllegetés miatt elsősorban a szegélyeken maradtak meg. Ezek között *Thlaspi jankae*, *Atser punctatus*, *Artemisia pontica*, *Phlomis tuberosa*, *Clematis integrifolia*, *Eryngium planum* emlithetők. A mélyebb fekvésű ecsetpázsitos részek figyelemre méltóan védendő faja az *Iris spurea*. A szegélyező árokban *Senecio doria* nő.

A legelőtől D-re lévő, szabályozás után holt ággá vált Tarna szegélyén jól fejlett példányai nőnek a *Dianthus collinus* ssp. *glabrisculus*-nak és a *Clematis integrifolia*-nak.

A *Clematis integrifolia* a terület egyik szép és jellemző faja, népi neve a területen "árvalányhaj". Ez a megjelölés a termések repítő készülékeire vonatkozik és találó is, de mivel a magyar növény névadás szabályaival ellentézik, nem javasolható a szakirodalomban való használata /CSAPODY és PRISZTER 1966/.

PAP-ERDŐ, JÁSZDÓZSÁN

Ez a kis erdőfolt, régebbi állománya l ha területű lehet, a D-i oldalán 1950-es évek elejéről származó fiatal tölgyes telepítés van, ember magasságú gyommal. Eredetét tekintve igen értékes maradványa a régi Tarnát kísérő tölgy-szil-kőris ligeterdőknek. Folytonosságát a már említett BEDEKOVICH 1779-ből származó térképe és az első katonai felmérés 1783. évi felvételei bizonyítják. Erre az erdőcskére vonatkozhatnak JANKA 1866. évi adatai is, bár ő nem ad közelebbi megjelölést, mint "jászdózsai erdőcske".

A lombkoronaszintet *Quercus robur*, *Fraxinus angustifolia* és *Ulmus campestris* képezi. A cserjeszintben igen sok *Acer tataricum* és meglehetősen nagyra nőtt *Acer campestre*ek diszlenek. Ezeknek kisebb példányai mellett *Ligustrum vulgare*, *Cornus sanguinea*, *Euonymus europaeus*, a szegélyén *Humulus lupulus*, *Prunus spinosa*, *Crataegus monogyna*.

Ennek a kis erdőfoltnak az állománya a mai formájában valószínűleg nem teszi lehetővé a pontos társulás megállapítását, mert átmeneteket is mutat a lösz- és méginkább a sziki tölgyesek irányába. Mindenesetre nagyon figyelem-

re méltó a tisztásokon a mai napig megmaradt Aster punctatus JANKA által 1866-ban is igazolt jelenléte, továbbá az ugyancsak szárazabb tölgyesekre jellemző Melica altissima előfordulása. Az erdőcske közvetlenül a Tarna mellett van, 1866-ban pedig még az eredeti, szabályozás előtti vízszinttel egyensúlyban lévő növényzetnek kellett itt diszteni. Az első jelentős Tarna-szabályozás 1904-1911 években történt /NEMES Gerzson levélbeli közlése, a területi vízügyi története NEMES /1981/./

A nedvesebb erdőrészek jellemző fajai közül mai napig előfordulnak az alábbiak: Ranunculus ficaria, Corydalis cava, Anthriscus silvestris, Polygonatum latifolium, Agropyron caninum, Brachypodium silvaticum, Scrophularia nodosa, Heracleum sphondylium, ssp. falvescens, Aethusa cynapium, Galeopsis pubescens.

A tisztásokat szegélyező Peucedanum officinale és Aster punctatus szép állományai védendők lennének.

Az erdő szárazabb területeire, vagy a tisztásaira jellemzőek: Melica altissima, Clematis recta, Cynanchum vincetoxicum; Seseli varium, Phlomis tuberosa.

A CSÖRSZÁROK

A Jászsgát É részén húzódik az É-i, vagy "nagy" Csörsz-árok. A Csörszárók történetét, pontos nyomvonalát az utóbbi időben tárta fel a Nemzeti Múzeum kutatócsoportja /GARAM, PATAY és SOPRONI 1983/. A Csörszárók töltésén található fajokat az árok többi pontján ZÓLYOMI /1969/ kutatta. Az 1984-es bejárás Jászárokszállás csányi határától a Zaránkig terjedő szakaszra korlátozódott. A csányi határtól a Nagyárki iskola helylig /az iskola lebontva! / akácos alatt megtalálható a Phlomis tuberosa. Ugyyszintén a Mérgek alsó szakaszától Zaránk irányában a Clematis integrifoliával együtt végig diszlik, az árokban Senecio doria is előfordul /1. és 2.sz. térképvázlat/.

A D-i vagy "kis" árok nyomvonalán Jászdozsától Jászapátiig szinte semmi különlegességet nem találtunk, lehordás következtében függőlegesen megfelezt Nagyhalom tetején Agropyron pectinatum van.

A védett és az Alföldön pusztulóban lévő Thlaspi jankae és Dianthus collinus még Jászdozsán is előfordul a vasuti hídnál a vasuttól D-re, egy kis 300-400 m²-es gyepterületen.

ADVENTIV FAJOK TERJEDÉSE

A közelmúltban jelentős újabb Tarna-szabályozási munkák folytak. A meder nagymérvű tisztítása ugyan ritkította az Acorus calamus állományát, de 1984-ben is megtaláltuk továbbélő példányait. Teljesen új /ALMÁDI, 1984/ a Tarna árvédelmi töltésén a Hordeum jubatum viszonylag gyakori előfordulása Tarnaörs és Jászdozs között, az utóbbi község területén a Malcolmia africana is virágzott. Tarnaörsön pedig nemcsak a K-i homokos határban, hanem nyugaton is megfigyelhető volt a terjedőben lévő Asclepias syriaca.

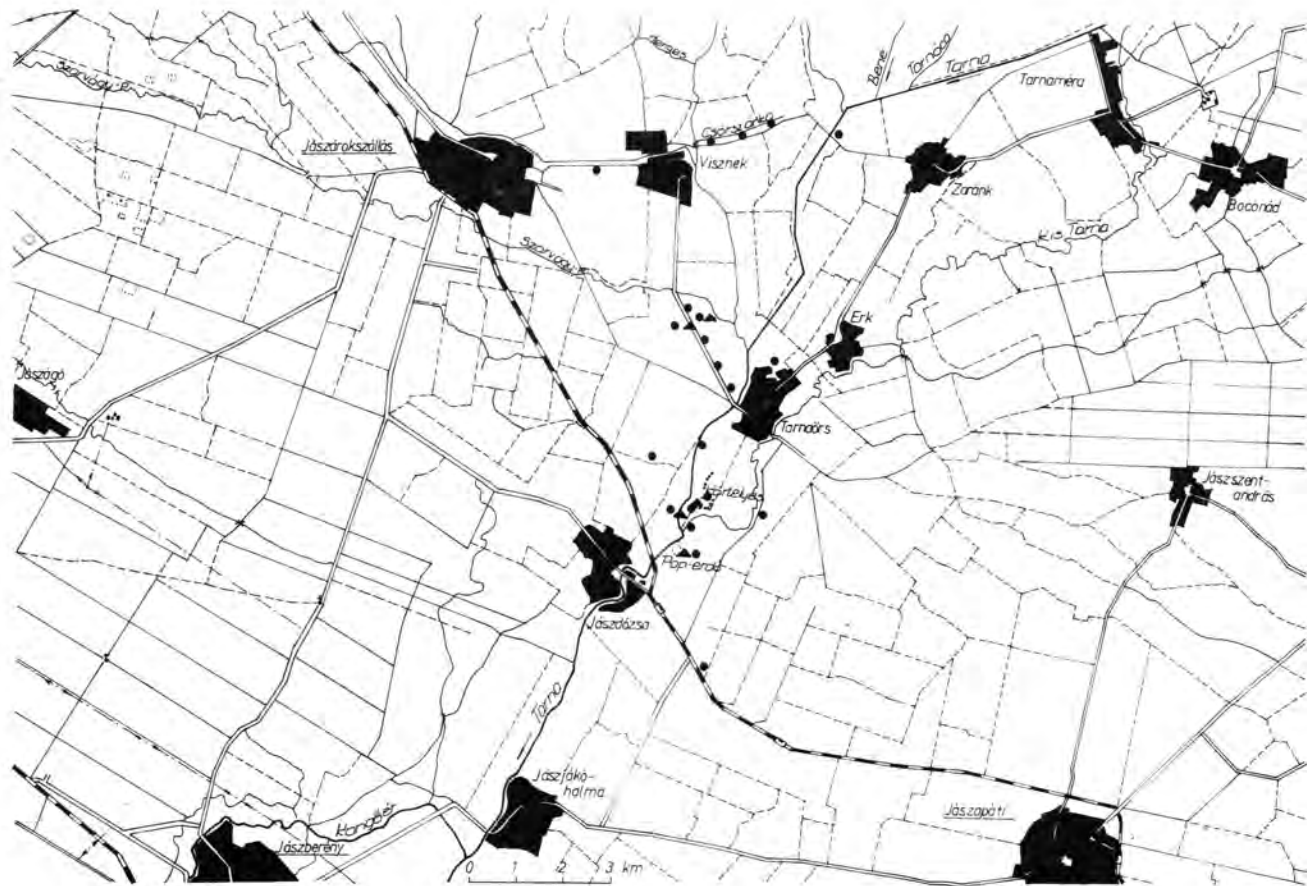
ÖSSZEFOGLALÁS

A Jászsgát északi részén több a Tisztántúl flórájában ritka növényfaj előfordulása észlelhető. A florisztikai térképezés érdekében célszerű a maradványjellegű előfordulásokat feltárni és lehetőségének megfelelően a termőhelyeket védeni.

Térképvázlaton mutatjuk be a Phlomis tuberosa, Clematis integrifolia, Seseli varium és Peucedanum officinale előfordulásait 1984. évi bejárás alapján.

2. *Clematis integrifolia* és *Peucedanum officinale* termőhelyei 1984-ben

• *Clematis integrifolia*

▲ *Peucedanum officinale*

IRODALOM

- ALMÁDI L. /1984/: Adatok Tarnaörs környékének flórájához. - Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 9: 13-15.
- CSAPODY Vera-PRISZTER Sz. /1966/: Magyar növénynevek szótára. - Mezőgazdasági K., Budapest, pp.203.
- GARAM Éva - PATAY P. - SOPRONI S. /1983/: Sarmatisches Wallsystem im Karpatenbecken. /Régészeti Füzetek 23./ M N M, Budapest, pp. 139.
- GOMBOCZ E. /1945/: Diaria itinerum Paułi Kitaibelii. - Term.-tud. Muz., Budapest, pp. 1083.
- JANKA V. /1866/: Neue Standorte ungarischer Pflanzen. - Österr. Bot. Zeitschr., 16: 169-172.
- JANKA V. /1867/: Neue Standorte ungarischer Pflanzen. - Österr. Bot. Zeitschr., 17: 65-67.
- KÜNKELE S. /1978/: Zum Stand der Orchideenkartierung und ihrer Auswertung. - Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Baden-Württ., 11: 55-95.
- MOESZ G. /1940/: A Kiskunság és a Jászság szikes területeinek növényzete. - Tisia, 4: 100-115.
- NEMES G. /1981/: A Zagyva- és Tarnavölgy jászkerületi vízügyeinek krónikája 1279-1876., Szolnok M. Múz. Adattár, Szolnok, pp. 259.
- SOÓ R. /1964-1980/: A magyar flóra és vegetáció... kézikönyve. I-VI., Akadémiai K., Budapest.
- SOÓ R. - MÁTHÉ I. /1938/: A Tiszántúl flórája. /Magyar Flóraművek 2./ Debrecen, pp. 192.
- TÓTH J. /1976/: A Jászkunság helyzete a 18. sz. végén. /BEDEKOVICH Lőrinc kéziratosa könyve./ - Jász. Múzeum, Jászberény, pp. 71 + 8 térképmásolat.
- ZÓLYOMI B. /1957/: Der Tatarenahorn-Eichen-Lösswald der zonalen Waldsteppe. - Acta Bot. Hung. 3: 401-424.
- ZÓLYOMI B. - SIMON T. /1969/: Természetes növényzet. in: A tiszai Alföld. /Magyarország tájföldrajza 2./ Akadémiai K. Budapest, pp. 381.

Dr. ALMÁDI László
H-8360 KESZTHELY
Deák F.u.16.